

ARTYKUŁY ▶▶ POLITYKA**KRYSTYNA GOMÓŁKA ▶**

Politechnika Gdańska

**Współpraca Unii Europejskiej z Kazachstanem
w zakresie dobrego rządzenia, demokracji,
praw człowieka i wsparcia reform instytucjonalnych****Abstract**

The European Union supported Kazakhstan in carrying out political, economic and social reform twice. For the first time EU did so within the framework of the TACIS program in the years 1991–2006 when Kazakhstan has received \$ 166 million mainly for the restructuring of state-owned enterprises, agriculture, infrastructure, energy, telecommunications, transport, environmental protection, administrative reform and health care and education. Again, the European Union has granted funds to Kazakhstan in the framework of the Strategy for Central Asia in 2007–2013. The main burden of support has been designed to prepare for institutional reforms for good governance and human rights protection. There were implemented 17 projects within four sectors: legal services and the judiciary; human rights, economic policy and development, strengthening civil society. In assessing the changes in some regions of the country reported good practices in the field of dialogue between local authorities and non-governmental organizations, increase the efficiency of public services and the transparency of budgetary expenditure. It was emphasized, however, that the authorities of Kazakhstan do not show understanding for the concept of good governance and democratization processes.

Keywords: The European Union, Kazakhstan, projects, governance, democracy, human rights

Аннотация

Евросоюз неоднократно содействовал Казахстану в проведении политических, экономических и общественных реформ. Впервые поддержка была реализована в рамках Программы TACIS в 1991–2006 гг., когда Казахстан получил 166 млн долларов с предназначением, главным образом, на реструктуризацию государственных предприятий, сельское хозяйство, энергетическую инфраструктуру, телефонные линии, транспортные средства, охрану окружающей среды, реформу администрации, здравоохранение, а также на образование и просвещение. Вновь Евросоюз предоставил финансовые средства Казахстану в рамках Стратегии содействия для Центральной Азии в 2007–2013 гг. Основное количество средств было предназначено на подготовку к проведению институциональных реформ в сфере правильного управления и соблюдения прав человека. Было реализовано 17 проектов в рамках четырёх секторов: юридических услуг и юстиции, прав человека, экономической политики и развития, укрепления гражданского общества. Согласно оценке проведенных перемен в некоторых регионах государства была отмечена правильная практика в сфере диалога местных властей с неправительственными организациями, увеличение эффективности общественных услуг публичных и открытости бюджетных расходов. Однако было подчеркнуто, что власти Казахстана не проявляют понимания для концепции правильного управления и процессов демократизации.

Ключевые слова: Казахстан, Европейский Союз, проекты, правильное управление, демократия, права человека

Wstęp

Бędący jedną z najsilniejszych gospodarek Azji Środkowej Kazachstan stał się ciągu ostatnich dwudziestu lat od odzyskania niepodległości jednym z najważniejszych i liczących się kontrahentów biznesowych w regionie. Jednym z jego partnerów jest Unia Europejska, która w 1991 r. uznała niepodległość Kazachstanu. 15 kwietnia 1993 r. została otwarta ambasada Kazachstanu w Belgii, a siedem państw członkowskich wspólnoty otworzyło swoje ambasady w Ałma Acie. W ramach pomocy technicznej skierowanej do członków Wspólnoty Niepodległych Państw, powołano Program TACIS, którego celem było wsparcie reform gospodarczych oraz wzmocnienie procesów demokratycznych na tym obszarze. Jednym z beneficjentów tej pomocy został Kazachstan. Drugą transzę funduszy państwo otrzymało w wyniku realizacji Strategii wsparcia dla Azji

Środkowej w latach 2007–2013, w której głównym obszarem pomocy były obszary dobrego rządzenia, przestrzegania praw człowieka oraz przygotowania do przeprowadzenia reform instytucjonalnych. Celem pracy jest analiza porównawcza projektów wykonanych w Kazachstanie w zakresie dobrego rządzenia, demokracji, praw człowieka, wsparcia reform instytucjonalnych oraz ocena realizacji ich rezultatów. Hipoteza pracy: Zwiększenie środków finansowych i liczby projektów zrealizowanych w Kazachstanie w niewielkim stopniu przyczyniło się do poprawy sytuacji w zakresie dobrego rządzenia i nie poprawiło realizacji praw człowieka. Celem weryfikacji autorka hipotezy autorka postawiła następujące pytania badawcze: 1/Z których programów Unii Europejskiej Kazachstan otrzymał środki finansowe; 2/Na reformę których sektorów zostały one przeznaczone z Programu TACIS i Strategii wsparcia dla Azji Środkowej w latach 2007–2013; 3/Ile projektów zrealizowano w ramach Strategii wsparcia dla Azji Środkowej w zakresie dobrego rządzenia, demokracji, praw człowieka i wsparcia reform instytucjonalnych; 4/ Jakie rezultaty przyniosły zrealizowane projekty?

Artykuł powstał przy wykorzystaniu materiałów Unii Europejskiej i literatury przedmiotu.

Realizacja programu TACIS

W latach 1991–2006 Kazachstan otrzymał w ramach Programu TACIS 166 mln euro (Raszkowski, 2011, s. 270). Do głównych obszarów wsparcia w wszystkich państwach beneficjentach należały: restrukturyzacja przedsiębiorstw państwowych, rolnictwo, infrastruktura i energetyka, telekomunikacja i środki transportu, ochrona środowiska, reforma administracji opieki zdrowotnej i oświaty. W części regionalnej przeznaczony dla Kazachstanu cele programu TACIS objęły w 1991 r. obszar: transferu wiedzy, szkoleń w zdobyciu praktycznych doświadczeń rozwoju lokalnego, wsparcie dla know how, reform gospodarczych, pomocy w rozwoju prywatnych przedsiębiorstw. W kolejnym 1992 r. jako obszary priorytetowe zidentyfikowano: doradztwo dla rządu w zakresie reformy administracji publicznej centralnej i terenowej, organizację usług statystycznych, reformę szkolnictwa wyższego i edukacji, w tym przekwalifikowania nauczycieli. W la-

tach 1993–1995 obszarami priorytetowymi były: produkcja, przetwarzanie i dystrybucja żywności oraz rozwój zasobów ludzkich, a w 1996–1999 pomoc dla rolnictwa i budowa infrastruktury wiejskiej, w tym energetyki, transportu i telekomunikacji. W kolejnych latach 2000–2006 program TACIS koncertował się na trzech elementach: wsparciu reform instytucjonalnych, zmianach prawa rozwoju sektora prywatnego, pomocy w rozwoju gospodarczym, ochronie środowiska i zarządzaniu zasobami naturalnymi. W ramach przemian instytucjonalnych przewidziano: reformy prawa administracyjnego, organów władzy wykonawczej i ośrodków edukacyjnych, a także wspieranie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego i sieci pozarządowych organizacji i stowarzyszeń (Raszkowski, 2011, s. 272). Program TACIS w Kazachstanie realizowany był w postaci 200 projektów. Największe kwoty przeznaczono na: przygotowanie wspólnie z zagranicznymi ekspertami unijnymi projektu kodeksu cywilnego, utworzenie studiów MBA, realizację do 2000 r. dwuletniego programu szkolenia studentów Akademii Dyplomatycznej Ministerstwa Spraw Zagranicznych Kazachstanu w Brukseli. W ramach programu wsparcia reform szkolnictwa wyższego w 1999 r. Unia Europejska przeznaczyła 1,7 mln euro. Ponadto zrealizowano projekty: utworzenie Centrum Europy w stolicy państwa, kazachskiego punktu informacyjnego programu TEMPUS, centrum kontaktów biznesowych w Ałma Acie, w którym odbywały się: praktyczne kontakty między przedsiębiorstwami z UE i Kazachstanem (*The European Commission's...*, b.r.; *Европейский Союз и Казахстан*, b.r.). Za priorytetowe działanie programu TACIS uznano opracowanie wraz z Ministerstwem Ekologii i Zasobów Naturalnych Republiki Kazachstanu Krajowego Planu Działań na rzecz środowiska. W programie indykatywnym na lata 2000–2003 odnotowano pomoc finansową i techniczną służącą rozwiązaniu problemów związanych z Morzem Aralskim, likwidacją skutków prób jądrowych na terenie Semipalatinska i oczyszczaniem powietrza w mieście Ałma Acie, likwidacją BM-350 reaktora w Aktau. Poza projektami realizowanymi w ramach Programu TACIS w polityce zagranicznej Kazachstanu odnotować należy współpracę wspólnie z państwami regionu w programach: INNOGATE oraz TRACEA (*Программа ТАСИС...*, b.r.; Kalita, 2014, s. 316).

Oceniając podejmowane działania w ramach programu TACIS, podkreślić należy, iż koncertowały się one głównie na zagadnieniach ekonomicznych. Stwarzały warunki dla rozwoju klimatu inwestycyjnego, han-

dlu, wzrostu gospodarczego do restrukturyzacji i modernizacji gospodarki Kazachstanu, sprzyjając politycznej stabilności. Najwięcej środków finansowych Unia Europejska wydała na doradztwo polityczne, pomoc techniczną, reorganizację przedsiębiorstw, tworzenie sektora prywatnego, reformę edukacji, finansów publicznych oraz rolnictwo (*Евponeйский Союз и Казахстан*, b.r.). W swoich przemówieniach prezydent Nursułtan Nazarbajew wielokrotnie podkreślał iż stosunki z Unią Europejską traktowane są priorytetowo w polityce zagranicznej państwa (*Евponeйский Союз и Казахстан*, b.r.). Efektem tego było podpisanie w styczniu 1995 r. Umowy o Partnerstwie i Współpracy która weszła w życie 31 maja 1999 r. (*The European Union...*, b.r.; *Decyzja Rady i Komisji...*, 1999) Założono, iż jednym z celów umowy będzie permanentny dialog między Unią Europejską i Kazachstanem, wsparcie reform sprzyjających rozwojowi demokracji i gospodarki, transformacja ekonomiczna kraju, promocja wymiany handlowej i wzrost bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Ponadto przewidziano przygotowanie prawodawstwa społecznego zabezpieczenia, zasad korzystania z finansów unijnych, oraz rozwój współpracy kulturalnej. Dialog polityczny pomiędzy Unią Europejską a Kazachstanem zakładał wypracowanie i promocję wspólnego stanowiska w zakresie współpracy na rzecz bezpieczeństwa, przestrzegania demokratycznych procedur oraz poszanowania praw człowieka. Założono, iż dialog ten będzie prowadzony na szczeblu ministerialnym w Radzie Współpracy, na szczeblu parlamentarnym w komisjach oraz na szczeblu wysokich urzędników. W ramach dialogu politycznego przewidziano również wykorzystanie drogi dyplomatycznej oraz spotkań ekspertów. (*The European Union...*, b.r.; *Decyzja Rady i Komisji...*, 1999). Dalszą współpracę strony zapowiedziały w podczas oficjalnej wizyty prezydenta Nursułtana Nazarbajewa w czerwcu 2000 r. w siedzibie Komisji Europejskiej. Wówczas Romo Prodi uznał za konieczne opracowanie kompleksowego programu współpracy i strategii regulującej stosunki Unii Europejskiej z państwami Azji Środkowej.

Współpraca ramach Strategii dla Azji Środkowej

Strategia wsparcia dla Azji Środkowej na lata 2007–2013, a w jej ramach Program orientacyjny na lata 2007–2010, w pierwszym rządzie przewidzia-

ła działania na polu ekonomicznym i powiązała je z stworzeniem polityki handlowej ułatwiającej dostęp do rynku partnerów, dobrym klimatem inwestycyjnym, rozbudową transportu, zarządzaniem zasobami naturalnymi, oraz ograniczeniem ubóstwa. Program orientacyjny określił priorytetowe cele działania na lata 2007–2010. W pierwszej grupie znalazły się: wsparcie finansowe dla infrastruktury transportowej, zwiększenie efektów zarządzania w dziedzinie ochrony środowiska, lepsze zarządzanie granicami i migracjami, walka z przestępczością zorganizowaną, wymiana edukacyjna i kooperacja naukowa w regionie. W drugiej grupie priorytetów wpisano promocje dobrego rządzenia, wytworzenia społeczeństwa obywatelskiego, budowę dialogu społecznego i wprowadzenie procesów demokratyzacji. Dla każdego państwa Azji Centralnej określono szczegółowy program uwzględniający jego politykę wewnętrzną (*European Community...*, b.r.; *Сотрудничество Казахстана...*, 2014). W ramach indywidualnej oceny sytuacji politycznej Kazachstanu podkreślono, iż wprowadzenie reform politycznych w państwie zależne jest od woli prezydenta (Szymanek, 2013, s. 39; Kurmanow, 2014, s. 260). Ich wdrożenie przyspieszyłoby przemiany ekonomiczne w Kazachstanie. W tekście strategii odnotowano w przyszłości możliwość przekazania władzy przez prezydenta, podkreślając, iż powinno się ono odbyć w sposób pokojowy przyczyniając się do politycznej stabilizacji państwa na forum międzynarodowym. (Kurmanow, 2014, s. 260) Odnotowano fakt powołania przez prezydenta Nursułtana Nazarbajewa Państwowej Komisji dla Rozwoju i Konkretyzacji Reform Demokratycznych, która w drugiej połowie 2006 r. przygotowała dokument pt. „Strategia dla demokracji”¹. Przewidywał on przeprowadzenie reform zwiększających uprawnienia parlamentu samorządów oraz sądownictwa, nie określając roli opozycji politycznej (Marszałek-Kawa, 2014, s. 189). Poza tymi zakładanymi zmianami politycznymi tekst strategii przewidywał transformację w sferze ekonomicznej oraz społecznej (*Европейский Союз и Казахстан*, b.r.). Jednak Unia Europejska nie wiązała większych szans na zmiany z przygotowanym w Kazachstanie doku-

¹ Państwowa Komisja dla Rozwoju i konkretyzacji Reform Demokratycznych w Republice Kazachstanu powstała w 2006 r. zastępując utworzoną w 2004 r. i funkcjonującą do marca 2006 r. Narodową Komisję na rzecz Demokracji i Społeczeństwa Obywatelskiego.

mentem, dlatego w tekście „Strategii wsparcia dla Azji Środkowej w latach 2007–2013” przewidziano realizację projektów przygotowujących przeprowadzenie reform politycznych z wykorzystaniem Instrumentu finansowego na rzecz wspierania demokracji i praw człowieka na świecie (2007–2013). Założono, iż pomocy skorzystać mogą: 1) Organizacje społeczeństwa obywatelskiego, 2) Organizacje non-profit sektora publicznego i prywatnego, 3) Krajowe, regionalne i międzynarodowe organy parlamentarne, 4) Międzynarodowe i regionalne organizacje międzyrządowe, 5) Osoby fizyczne, gdy ich praca wspiera demokrację i prawa człowieka (*Instrument finansowy...*, b.r.). W ramach przyznanych środków latach 2007–2013 Kazachstan zrealizował łącznie 40 projektów w siedmiu grupach tematycznych. Podział tematyczny projektów przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Podział tematyczny projektów zrealizowanych w Kazachstanie w ramach Strategii wsparcia dla Azji Środkowej na lata 2007–2013

Lp.	Obszar tematyczny	Liczba zrealizowanych projektów
1.	Dobre rządzenie, demokracja, prawa człowieka, wsparcie dla gospodarki i reform instytucjonalnych	17
2.	Handel i regionalna integracja	4
3.	Woda i energia	5
4.	Spójność społeczna i zatrudnienie	1
5.	Rozwój kapitału ludzkiego	7
6.	Zapobieganie konfliktom	3
7.	Projekty multisektorowe	3
	Razem	40

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *List of Project*, b.r.

Z danych tabeli 1 wynika, iż najwięcej projektów zrealizowano w obszarze dobrego rządzenia, demokracji, praw człowieka, wsparcia dla gospodarki i reform instytucjonalnych. Szczegółowe zadania zostały wykonane w projektach. Ich nazwę, dofinansowanie czas trwania, podejmowane działania oraz teren przedstawia tabela 2.

Tabela 2. Projekty zrealizowane w Kazachstanie w ramach Strategii wsparcia dla Azji Środkowej obszarze dobrego rządzenia, demokracji, praw człowieka, wsparcia reform instytucjonalnych

Sektor	Wkład UE w euro i wielkość udziału w%	Organizacja wdrażająca	Czas trwania projektu	Działania podejmowane	Miejsce realizacji
Polityka gospodarcza i rozwój	279 990 62%	Stowarzyszenie obywatelskiego Sojuszu	12/2010 do 06/2013	Cel ogólny: zwiększenie udziału obywateli w kształtowaniu polityki w państwie cele szczegółowe: zwiększenie udziału społeczeństwa w monitorowaniu jakości usług świadczonych przez państwowe organy publiczne i organizacji finansowanych z budżetu państwa	Cały obszar państwa Kazachstan
Prawa człowieka	274 452 90%	Fundacja RSNN	04/2011 do 09/2013	Zapoznanie społeczeństwa z „Krajowym Planem Działania na rzecz Praw Człowieka w latach 2009–2012”, ułatwienia w jego wdrażaniu na poziomie lokalnym.	Ałma Ata, Astana i biura regionalne w Kostanay, Kyzylorda, Aktobe, Karaganda, Zhambyl, Obwód Mangistau
Polityka gospodarcza i rozwój	4 mln 100%	OECD	12/2011 do 05/2015	Wspieranie rozwoju regionalnego i dywersyfikacji gospodarki. Projekt ten miał się przyczynić do wzmocnienia potencjału MŚP na poziomie centralnym i regionalnym	Astana oraz rejon Kyzylorda
Polityka gospodarcza i rozwój	4,592 mln 100%	Dmi Sarl	01/2012 do 01/2016	Wsparcie reformy administracji publicznej. Skupienie się na profesjonalizacji kadr służby cywilnej, modernizacji zarządzania zasobami ludzkimi i doskonaleniu narzędzi zarządzania jakością usług publicznych	Astana

Sektor	Wkład UE w euro i wielkość udziału w%	Organizacja wdrażająca	Czas trwania projektu	Działania podejmowane	Miejsce realizacji
Prawa człowieka	960 000 80%	Międzynarodowa Organizacja Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężycza	01/2013 do 12/2015	Zarządzanie migracjami i poprawa warunków życia imigrantów w państwach Azji Środkowej	Kazachstan, Kirgistan, Tadżykistan Uzbekistan
Wzmocnienie społeczeństwa obywatelskiego	274 834 74,6%	Organizacja Arnika	11/2012 do 04/2015	Wzmocnienie społeczeństwa obywatelskiego, redukcja ubóstwa, poprawa bezpieczeństwa ekologicznego, udział w podejmowaniu decyzji dotyczących środowiska	Cały obszar państwa Kazachstan
Polityka gospodarcza i rozwój	3 mln 100%	OECD	12/2011 do 11/2015	Budowanie potencjału kadrowego ministerstw: Edukacji, Rolnictwa, Środowiska i Gospodarki, Przemysłu i nowych technologii oraz agencji rządowych	Cały obszar państwa Kazachstan
Wzmocnienie społeczeństwa obywatelskiego	213 793 93,2%	Stowarzyszenie Echo	12/2012 do 03/2015	Wzmocnienie roli społeczeństwa obywatelskiego w promowaniu praw dostępu do informacji i zarządzaniu nią, pokojowe godzenie interesów poszczególnych grup oraz konsolidacja społecznej reprezentacji politycznej	16 miast: Ałma Ata Astana, Pawłodar, Pietropawłowsk Kokshetau, Kostanay, Shymkent, Taraz, Kyzylorda, Aktau, Atyrau, Aktobe, Uralsk, Karaganda, Oskemen, Taldykorgan

Sektor	Wkład UE w euro i wielkość udziału w%	Organizacja wdrażająca	Czas trwania projektu	Działania podejmowane	Miejsce realizacji
Wzmocnienie społeczeństwa obywatelskiego	269 100 90%	Władze miasta Ałma Ata	03/2011 do 02/2014	Zwiększenie zaufania publicznego wobec władz lokalnych przez zaangażowanie obywateli w procesie decyzyjnym	Ałma Ata
Polityka gospodarcza i rozwój	6,288 mln 100%	Organizacja GdSi	2/2013 do 02/2017	Przyczynianie się do bardziej równomiernego rozwoju regionalnego i zwiększenie poziomu życia w regionach Kazachstanu	Astana, Kyzylorda, Mangystau,
Prawa człowieka	240 000 80%	Międzynarodowe Biuro Praw Człowieka i Samorządności	03/2011 do 03/2013	Przyjęty plan działań kroków zmierzał do poprawy realizacji praw człowieka	Ałma Ata, Astana
Usługi prawnicze i sądownictwo	1,859 mln 100%	Alstar	12/2011 do 12/2013	Zapewnienie postępu w realizacji porozumienia Unia Europejska – Azja Środkowa	Kazachstan, Kirgistan, Tadżykistan Uzbekistan
Prawa człowieka	235 368 94%	Eurasia Fundusz Azji Centralnej i korporacyjnej	10/2012 do 04/2015	Wzmocnienie potencjału lokalnych organizacji społeczeństwa obywatelskiego w czterech regionach Kazachstanu, zwiększenie dostępu do wymiaru sprawiedliwości dla kobiet wiejskich, dzieci i osób niepełnosprawnych	Zhambyl Południowy Kazachstan, Alma Ata, Kyzylorda
Prawa człowieka	300 000 100%	Rada Europy	02/2013 do 07/2014	Wspieranie reform edukacyjnych sprzyjających zwiększeniu świadomości i zrozumienia międzykulturowego, przy poszanowaniu praw człowieka	Cały obszar państwa Kazachstan

Sektor	Wkład UE w euro i wielkość udziału w%	Organizacja wdrażająca	Czas trwania projektu	Działania podejmowane	Miejsce realizacji
Usługi prawnicze i sądownictwo	3,364 mln 100%	Justice Cooperation International	1/2010 do 09/2013	Wykorzystanie najlepszych praktyk w dokumentach programowych, działania na rzecz utworzenia instytucji orzecznictwa	Stolice obwodów

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *List of Project*, b.r.

Z danych tabeli 2 wynika, iż 17 zrealizowanych projektów mieściło się w czterech sektorach: 1/ Usługi prawnicze i sądownictwo; 2/ Prawa człowieka; 3/ Polityka gospodarcza i rozwój; 4/wzmocnienie społeczeństwa obywatelskiego. Siedem zrealizowanych projektów z czterech obszarów otrzymało dofinansowanie 100%. Najmniejsze dofinansowanie przewidziano dla projektów realizowanych z zakresu polityki gospodarczej i rozwoju. Instytucjami wdrażającymi były organizacje pozarządowe pracujące na terenie Kazachstanu oraz poza jego granicami. Zrealizowano również projekty, którymi kierowały międzynarodowe organizacje tj. OECD, Rada Europy. Działania rozpoczęto najczęściej w 2011 i zakończono do 2015 r. Koniec jednego z projektów został przewidziany na 2017 r. Wykonane projekty miały charakter miękkiej, wskazywały kierunek przemian i wartość dla społeczeństwa Kazachstanu w zakresie dobrego rządzenia, demokracji, praw człowieka, wsparcie dla gospodarki i reform instytucjonalnych. Część z nich została realizowana na terenie całego państwa, inne w wybranych jego regionach.

Ocena efektów po wykonaniu projektów w zakresie społeczeństwa obywatelskiego zawarta została w raporcie sporządzonym w 2015 r. przez dwie niezależne konsultantki Ludmilę Mincheva i Jamilę Asanova. Tworząc dokument, dokonały one analizy informacji pochodzących z różnych źródeł: materiałów urzędów statystycznych, wywiadów z pracownikami organizacji pozarządowych oraz własnych obserwacji (Mincheva, Asanova, 2015, s. 32). W raporcie odnotowano, wzrost liczby zarejestrowanych organizacji pozarządowych w Kazachstanie podkreślając, iż w marcu 2014 r. ich liczba wyniosła 32 021, z czego oszacowano, iż aktywnych jest około 1500 pod-

miotów. Podkreślono, iż władze Kazachstanu nie wprowadziły ograniczeń w zagranicznym finansowaniu ich działalności, dopuściły również różne formy ich pracy. Oceniając pracę Państwowej Komisji dla Rozwoju i Konkretyzacji Reform Demokratycznych wykazano skromne efekty jej działania w zakresie porządku publicznego, ochrony prawa i równouprawnienia. Ministerstwo Sprawiedliwości przygotowało reformę prawa karnego oraz opracowało strategię zapobiegania przestępczości, likwidacji przemocy wobec dzieci oraz osób osadzonych w więzieniach. Przeprowadzone działania zostały ocenione przez autorki raportu jako nie zmieniające status quo, i potwierdzające rezolucję Parlamentu Europejskiego z kwietnia 2013 r., która podkreśliła pogorszenie sytuacji w zakresie praw człowieka w Kazachstanie polegające na ograniczeniu praw wolności, zgromadzeń, mowy i religii (*European Parliament...*, b.r.). Sytuacja ta według opinii autorów stanowiła poważne wyzwanie dla rządu, który powinien zwiększyć dialog z społeczeństwem.

W dokumencie podkreślono, że rząd Kazachstanu przyznał wysoki priorytet prawu chroniącemu osoby niepełnosprawne i opracował „Plan działania na rzecz zapewnienia praw i poprawy jakości życia osób niepełnosprawnych i wykluczonych na lata 2012–2018”. Jednakże działania te uznano za niewystarczające, wskazując na konieczność zwiększenia dostępu osób niepełnosprawnych do edukacji i zatrudnienia.

W ramach promocji zasad dobrego rządzenia w Kazachstanie w niektórych regionach państwa odnotowano dobre praktyki w zakresie dialogu władz lokalnych z organizacjami pozarządowymi, którego celem jest zwiększenie efektywności usług publicznych i przejrzystości wydatków budżetowych. Wskazano, iż koncepcja dobrego rządzenia jest promowana przez rząd Kazachstanu, ale nie podjęto stosownych kroków w celu jej realizacji. By osiągnąć sukces musi być poprzedzona reformą prawa administracyjnego i postępowania administracyjnego, które mogą ożywić i umocnić prace organizacji pozarządowych oraz forum obywatelskiego (*European Parliament...*, b.r.).

W planie działania Unia Europejska–Kazachstan w obszarze społeczeństwa obywatelskiego na lata 2014–2017 r. podkreślono, iż zagadnienie to było przedmiotem negocjacji między partnerami w dokumentach: Umowie o Partnerstwie i Współpracy oraz Strategii wsparcia dla Azji Środkowej na lata 2007–2013 (*Kazakhstan. UE Country Roadmap...*,

b.r.). Do priorytetów wsparcia Unii Europejskiej w Kazachstanie zaliczono: 1/ Rozwój prac organizacji pozarządowych w zakresie promocji dobrego rządzenia i ich udziału w dialogu politycznym, powstanie niezależnego sądownictwa, skuteczne zarządzanie na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym za pomocą sieci, wzmocnienie potencjału społeczeństwa obywatelskiego i jego udziału w dialogu politycznym oraz przeciwdziałanie korupcji; 2/ Wsparcie prac organizacji pozarządowych dla zwiększenia rozwoju społecznego, edukacji, objęcie pomocą osób wykluczonych, podniesienie świadomości społecznej w zakresie ochrony środowiska, dialog na rzecz edukacji, udział sektora organizacji pozarządowym w monitorowaniu poczynań politycznych, większy dostęp ludności do usług społecznych; 3/ Wsparcie działań sektora organizacji pozarządowych w promowaniu poszanowania praw człowieka i rządów prawa realizowane przez: ograniczenia przypadków łamania praw człowieka w Kazachstanie, otoczenie opieką osób zajmujących się ochroną prawa pracy i środowiska, poprawa notowań Kazachstanu w raportach przygotowanych przez międzynarodowe organizacje dotyczących praw człowieka, wzmocnienie sieci organizacji prorządowych na obszarach wiejskich (De Sordi, 2016, s. 72).

Uwagi końcowe

Jednym z partnerów Kazachstanu jest Unia Europejska. Dwukrotnie wspierała ona Kazachstan w przeprowadzeniu reform politycznych, gospodarczych i społecznych. Pierwszy raz uczyniła to w ramach Programu TACIS w latach 1991–2006. Wówczas Kazachstan otrzymał 166 mln \$ z przeznaczeniem na transformację gospodarki: restrukturyzację przedsiębiorstw państwowych, rolnictwo, infrastrukturę energetykę, telekomunikację, środki transportu, ochronę środowiska, reformę administracji, opieki zdrowotnej oraz oświaty. Kwestie dobrego rządzenia, demokracji czy praw człowieka spadły na dalszy plan. W ramach Strategii wsparcia dla Azji Środkowej w latach 2007–2013 główny nacisk został położony na przygotowanie do przeprowadzenia reform instytucjonalnych w zakresie dobrego rządzenia i przestrzegania praw człowieka. Na 40 zrealizowanych projektów 17 dotyczyło działań związanych z prawem, sądownictwem, prawami człowieka, polityką gospodarczą, rozwojem oraz wzmocnieniem

społeczeństwa obywatelskiego. W ocenie przemian w wybranych regionach państwa odnotowano dobre praktyki w zakresie dialogu władz lokalnych z wybranymi organizacjami pozarządowymi, zwiększenie efektywności usług publicznych i przejrzystości wydatków budżetowych. Podkreślono jednak, że władze Kazachstanu nie przejawiają zrozumienia dla koncepcji dobrego rządzenia i procesów demokratyzacji.

DR HAB. KRYSZYNA GOMÓŁKA, PROF. PG

Zakład Nauk Społecznych
Wydział Zarządzania i Ekonomii
Politechnika Gdańska
ul. Narutowicza 11/12, 80-233 Gdańsk
Krystyna.Gomolka@zie.pg.edu.pl

Bibliografia

- Decyzja Rady i Komisji z dnia 31 maja 1999 r. w sprawie zawarcia Umowy o partnerstwie i współpracy między Wspólnotami Europejskimi i ich Państwami Członkowskimi, z jednej strony, a Republiką Kazachstanu, z drugiej strony, Dz.U. L 196 z 28.7.1999.
- De Sordi A. (2016). Legitimation and the party of power in Kazakhstan. W: M. Brusis, J. Ahrens, M. S. Wessel (ed.), *Politics and legitimacy in Post-Soviet Eurasia*, s. 72–86. London: Palgrave Macmillan.
- Европейский Союз и Казахстан. Диплом МЭО* (b.r.). Pobrane z: <http://www.refsru.com/referat-21164-27.html>
- European Community Regional Strategy Paper for Assistance to Central Asia for the period 2007–2013*. (b.r.). Pobrane z: http://eeas.europa.eu/archives/docs/central_asia/rsp/07_13_en.pdf
- European Parliament resolution of 18 April 2013 on the human rights situation in Kazakhstan*. (b.r.). Pobrane z: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=%2F%2FEP%2F%2FTXT%2BTA%2BP7-TA-2013-0190%2B0%2BDOC%2BML%2BV0%2F%2FEN&language=EN>
- Instrument finansowy na rzecz wspierania demokracji i praw człowieka na świecie (2007–2013)*. (b.r.). Pobrane z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=uriserv:l14172>
- Kalita P. (2004). Kazachstan sytuacja gospodarcza i perspektywy rozwoju. *Rocznik Wschodni*, 10, 314–319.

- Jarosiewicz, A. (2016). Zachodnia modernizacja w azjatyckim stylu, *Nowa Europa Wschodnia*, 2, 72–78.
- Kazakhstan. UE Country Roadmap for Engagement with Civil Society 2014–2017*. (b.r.). Pobrane z: http://collections.internetmemory.org/haeu/20160313172652/http://eeas.europa.eu/delegations/kazakhstan/documents/page_content/eu_country_roadmap_civil_society_en.pdf
- Kurmanow A. (2014). Globalization and political course of Kazakhstan. *Journal Modern Science*, 2, 257–270.
- Marszałek-Kawa J. (2014). The Parliament of the Republic of Kazakhstan: the organisation of work, competences and legal status of deputies. *Przegląd Prawa Konstytucyjnego*, 2, 187–213.
- Mincheva L., Asanova J. (2015, październik). *A Mapping study of civil society organizations in Kazakhstan*. Pobrane z: http://collections.internetmemory.org/haeu/20160313172652/http://eeas.europa.eu/delegations/kazakhstan/documents/page_content/csos_mapping_study_executive_summary_en.pdf
- Программа ТАСИС в Казахстане*. (b.r.). Pobrane z: <http://globalteka.ru/order/10250.html>
- Myszka M. (2010). Demokracja i prawa człowieka w postanowieniach konstytucyjnych i praktyce Republiki Czeskiej i Republiki Kazachstanu: droga do standardów europejskich. *Polski Rocznik Praw Człowieka i Prawa Humanitarnego*, 1, 129–147.
- List of Projects*. (b.r.). Pobrane z: http://collections.internetmemory.org/haeu/20160313172652/http://eeas.europa.eu/delegations/kazakhstan/projects/list_of_projects/projects_en.htm
- Razzkowski A. (2011). Program TACIS w państwach postsowieckich, *Ekonomia*, nr 6, s. 436–446.
- Сотрудничество Казахстана с Европейским Союзом*. (2014, 30 października) Pobrane z: http://euko.kz/publ/referaty_na_russkom_jazyke/diplomatija_respubliki_kazakhstan/sotrudnichestvo_kazakhstana_s_evropejskim_sojuzom/13-1-0-204
- Szymanek J. (2013). Ustrój polityczny Kazachstanu, Warszawa. Wydawnictwo Elipsa
- The European Union and the Republic of Kazakhstan. Partnership and Cooperation Agreement*. (b.r.) Pobrane z: http://collections.internetmemory.org/haeu/20160313172652/http://eeas.europa.eu/delegations/kazakhstan/documents/eu_kazakhstan/pca_kazakhstan_en.pdf
- The European Commission's Tacis Programme 1991–2006*. (b.r.) Pobrane z: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/tacis_success_story_final_en.pdf